ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

1(1) 2018

Երևան - 2018

Հրատարակության է երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան
Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝
ՀՀ, 0025, Երևան,
Ալեք Մանուկյան 1,
ԵՊՀ իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.ysu.am
publishing.ysu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 32.625 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2018
Հանձնված է տպագրության՝
20.04.2018

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Վաղարշյան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒԹԱՎՈՐՄԱՆ ՓՈՐՁԸ ԵՎ ԱՐԴԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ 7

Վիկտորյա Օհանյան

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԿԵՆՍԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԻՋՃՅՈՒՂԱՅԻՆ ԵՎ ԻՆՏԵԳՐԱԼ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 21

Տարոն Սիմոնյան

ԻՐԱՎԱԲԱՆԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐԸ XXI ԴԱՐՈՒՄ. ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 34

Ваге Геворкиян

К ВОПРОСУ О МЕХАНИЗМЕ ВЛАСТИ КАК О СТРУКТУРНОМ ЭЛЕМЕНТЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ОБЩЕСТВА 46

Գևորգ Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ 58

Վարդան Այվազյան

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՍԻՍՏԵՄԱՏԵԽՆԻԿԱՆ 78

Անահիտ Մանասյան

ԿԱՅՈՒՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 95

Ռուստամ Մախմուդյան

ԵԶԴԻՆԵՐԻ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ԵՂԵՌՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆՈՐԵՆ ՉՃԱՆԱՉՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔ 111

Հասմիկ Ենգոյան

2016 Թ. ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 16-Ի «ԳՆՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔՈՎ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՀՀ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ 130

Рита Арустамян
ФУНКЦИЯ ОХРАНЫ ПРАВ И СВОБОД ГРАЖДАН И ИХ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПЕРЕД ОБЩЕСТВОМ 138
Դավիթ Հակոբյան
ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՆ ՈՒ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԴՐԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ 154
Լիպարիտ Մելիքջանյան
ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՎ ՆԱԽԱՏԵՍՎԱԾ ՍԵՐՎԻՏՈՒՏԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ 166
Արսեն Թավադյան
ԱՆՎԱՎԵՐ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 176
Ռաֆիկ Գրիգորյան
ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ՎԱՐԿԻ ՎԱՂԱԺԱՄԿԵՏ ՄԱՐՄԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 189
Արա Գաբուզյան
ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾՈՎ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՆԱԽԱՏԵՍԵԼՈՒ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՈՒՐՋ 203
Աննա Մարգարյան
ԱՆՉԱՓԱՀԱՄՆԵՐԻ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ 213
Тигран Симонян
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ, ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВЫЕ, ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ И ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ МЕРЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ МОЛОДЕЖИ 234
Սամվել Դիլբանդյան
ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔԻ ԷԱԿԱՆ ԽԱԽՏՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ԲԵԿԱՆՄԱՆ ՀԻՄՔ 262

Վահե Ենգիբարյան
ԴԱՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ ՀՀ ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ.....276
Տաթևիկ Սուջյան
ԱՆՁԻ ԿՈՂՄԻՑ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԳԱՂՏՆԻ ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԱՊԱՑՈՒՅՑ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ.....296
Արմեն Հովհաննիսյան
ՆՈՐ ԵՐԵՎԱՆ ԵԿԱԾ ԵՎ ՆՈՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՈՎ ԲՈՂՈՔ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԻ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ.....314
Մերգեյ Մարաբյան
ԱՆՉԱՓԱՀԱՍԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԿԱՄ ՊԱՏԺԻՑ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑ ԿԻՐԱՌԵԼՈՎ ՔՐԵԱԿԱՆ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄԸ ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼՈՒ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԸՍՏ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ.....326
Հրայր Ղուկասյան, Անահիտ Հարությունյան
ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԿԻՐԱՌՎՈՂ ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ ՀՆԱՐՔՆԵՐԻ ԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ.....352
Գուրգեն Ներսիսյան
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹՈՒՄ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....375
Մերգեյ Մեղրյան
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԻԾԸ. ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐԸ.....395

Վահե Հովհաննիսյան
ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 430
Վարդուշ Եսայան
ՀԱՅՑԱՊԱՀԱՆՋԻ ՓՈՓՈԽՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 445
Վահագն Դալլաքյան
ՀԱՅՑԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ..... 458
Օլիմպիա Գեղամյան
ՋՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՎԵՃԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ԱՐՏԱԴԱՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ՈՐՈՇ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 472
Տիգրան Խաչիկյան
ԵԱՏՄ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ «ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ ՄԻՋԵՎ ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 484
Հեղինե Գրիգորյան
ՋՐԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՈՒՐՋ 496
Անի Սիմոնյան
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ 513

ԿԱՅՈՒՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱՒՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

Անահիտ Մանասյան
ՀՀ արդարադատության ակադեմիայի
գիտական աշխատանքի գծով պրոռեկտոր,
ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

«Ժողովրդավարությունն» առօրյայում օգտագործվող ամենատարածված հասկացություններից է, և ժամանակակից աշխարհում դժվար թե գտնվի մեկը, ով ծանոթ չէ հիշյալ եզրույթին: Միևնույն ժամանակ, կարծում ենք, նշված հասկացությունը ոչ միշտ է պատշաճ ընկալվում, իսկ որոշ դեպքերում ձևախեղված էությամբ է կիրառվում, հատկապես երբ ավտորիտար և տոտալիտար ռեժիմներն իրենց ժողովրդավար են հռչակում՝ ժողովրդի աջակցությունը որպես դրա հիմնավորում վկայակոչելով[1]: Մինչդեռ հարկ է նկատի ունենալ, որ ժողովրդի աջակցությունը փաստող այս կամ այն երևույթների առկայությունը, օրինակ՝ ընտրությունների հրապարակված արդյունքները և այլն, չեն կարող ժողովրդի իրական իշխանությունն ու ժողովրդավարության գոյությունը փաստող միակ վկայությունը լինել: Վերջիններս ենթադրում են մի շարք այլ կարևոր հանգամանքների առկայություն, որոնց էությունը անհրաժեշտ ենք համարում բացահայտել ստորև:

Բառարանային ձևակերպմամբ՝ ««ժողովրդավարությունը» ժողովրդի կողմից կառավարումն է, որտեղ գերագույն իշխանությունը պատկանում է ժողովրդին և իրականացվում է նրա կողմից անմիջականորեն կամ ազատ ընտրական համակարգի համատեքստում նրա կողմից ընտրված ներկայացուցիչների միջոցով»: Ինչպես բնութագրում էր Աբրահամ Լինքոլնը, ժողովրդավարությունը «ժողովրդի, ժողովրդի կողմից և ժողովրդի համար» իրականացվող իշխանութ-

[1] Տե՛ս *What Is Democracy?* Editor: Howard Cincotta, https://www.ait.org.tw/infousa/zhtw/docs/whatsdem/whatdm2.htm:

յունն է[1]: Մեկ այլ բնորոշմամբ՝ ժողովրդավարությունը կառավարման ձև է, որի պարագայում քաղաքացիներն անձամբ կամ իրենց կողմից ընտրված ներկայացուցիչների միջոցով իրականացնում են (քաղաքական) որոշումների կայացման իրավունքը: Ընդ որում, ժողովրդավարության հիմքում ժողովրդին որպես իշխանության աղբյուր ճանաչելու հանգամանքն է[2]: Ժողովրդավարությունը ներկայացվում է նաև որպես հասարակության պետական-քաղաքական այնպիսի կազմակերպում, որտեղ ժողովուրդն է հանդիսանում իշխանության աղբյուրը[3]:

Հիշյալ համատեքստում հարկ է նկատի ունենալ, որ գրականության մեջ ներկայացվում են նաև տարաբնույթ հանգամանքներ, որոնք ենթադրում են, այսպես կոչված, «լավ, որակյալ» ժողովրդավարության առկայությունը, այդ թվում՝ չափահաս քաղաքացիների համընդհանուր ընտրական իրավունքի, պարբերական, ազատ, մրցակցային, արդար ընտրությունների, առավել քան մեկ քաղաքական կուսակցության, առավել քան մեկ տեղեկատվության աղբյուրի առկայությունը և այլն[4]:

Ամփոփելով ներկայացված տեսակետները՝ հանգում ենք այն եզրակացության, որ չնայած դրանցից յուրաքանչյուրը տարբեր դիտակետերից է մոտենում քննարկվող երևույթին, սակայն բոլորի համար էլ առանցքային է մի կարևոր հանգամանք՝ այն, որ իշխանության աղբյուրը ժողովրդավարական հասարակական համակարգերում ժողովուրդն է: Հետևաբար, մեր կարծիքով, «ժողովրդավարություն» երևույթը բնութագրելու համար առաջին ելակետային հանգամանքն այն է, որ ի տարբերություն կառավարման այլ ձևերի ժողովրդավարության պարագայում իշխանության իրական աղբյուրը ժողովուրդն է, իշխանությունը պատկանում է ժողովրդին, իրականացվում է ժողովրդի կողմից և ժողովրդի համար:

---

[1] Տե՛ս նույն տեղում:

[2] Տե՛ս Философия: Энциклопедический словарь. — М.: Гардарики. Под редакцией А.А. Ивина. 2004. http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/313:

[3] Տե՛ս Философский энциклопедический словарь. 2010. http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/313:

[4] Տե՛ս Leonardo Morlino. Qualities of Democracy: How to Analyze Them. Istituto Italiano di Scienze Umane, Florence (Italy). 2009, էջ 3:

Հիշյալ համատեքստում հարց է առաջանում այն մասին, թե արդյո՞ք համընդհանուր ճանաչում գտած վերը նշված բնորոշումը բավարար է ժողովրդավարության էությունը պատշաճ ընկալելու և ներկայացնելու համար: Ավելին, արդյո՞ք այդ բնորոշման պայմաններում ընդհանրապես հնարավոր է խոսել ժողովրդավարության առկայության կամ բացակայության մասին, թե՞ վերջինս ընդամենը նպատակ է, որին պետք է ձգտել, սակայն երբևէ հնարավոր չի լինի կատարյալ ձևով կենսագործել: Հիշյալ համատեքստում հիշատակման է արժանի գրականության մեջ արտահայտված այն տեսակետը, որ ժողովրդավարությունն ընդամենը սոցիալական իդեա, նպատակ է և չափազանց բարդ կամ նույնիսկ անհնար է վերջինս ամբողջությամբ իրացնել: Նշված տեսակետի կողմնակիցների կարծիքով՝ տվյալ պարագայում հիմնական մեթոդոլոգիական ասպեկտն այն պետք է լինի, որ ժողովրդավարությունը ոչ թե պետք է դիտարկել որպես որակ, որը բնորոշ է կամ բնորոշ չէ կոնկրետ հասարակությանը, այլ հիմնական ուշադրությունը պետք է սևեռել այն հանգամանքին, որ «ժողովուրդն» ինքը պատասխան տա այն հարցին, թե որքանով ժողովրդավարական է ինքը, որքան ժողովրդավարական կարող է կամ պետք է լինի և ինչպես ժողովրդավարությունը կարելի է ընդլայնել[1]:

Առաջադրված հարցադրումներին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է մի քանի կարևոր հիմնահարցերի վերլուծություն, ինչին հարկ ենք համարում անդրադառնալ ստորև:

Գրականության մեջ ընդունված է այն տեսակետը, որ ժողովրդավարական կառավարումն իր հետ բերում է բազում խնդիրներ, որոնք սկսում են կասկածի տակ դնել վերջինիս արդյունավետությունը: Այդ թերությունները հարկ ենք համարում վերլուծել հիշյալ համատեքստում:

Կարևորագույն բացասական երևույթը, որին հանգում են ժողովրդավարական կառավարման համակարգերը, «միջակ առաջնորդների» կամ, այսպես կոչված, «կարգախոսների ստրուկների» ձևավորումն է, ինչն իր հերթին հանգեցնում է ցածր մշակույթի առաջացման: Տոկվիլի կարծիքով՝ նույնիսկ եթե լավ առաջնորդները կարողանում են գալ իշխանության, նրանք ի վիճակի չեն լինում իրա-

[1] Տե՛ս Cunningham F. Theoris of Democracy (A Critical Introduction), 2002, London and New York, T J International Ltd, Padstow, Cornwall, էջ 144:

կանացնել երկարաժամկետ և համահասարակական ծրագրեր, քանի որ վերջիններս գտնվում են տարատեսակ հետաքրքրություններ ունեցող անկայուն հասարակության «ողորմածության» ներքո, որն անընդհատ փոխում է իշխանության կրողներին ընտրությունների արդյունքում: Այդ հանգամանքն իր հերթին հանգեցնում է իշխանության անարդյունավետության[1]: Ավելին, ընդգծվում է, որ հիշյալ համակարգերում հաջողակ քաղաքական գործիչ է դառնում այն անձը, ով հմտացած է բանակցությունների և «առևտրային» հարաբերությունների, հետևաբար նաև՝ կոնկրետ ծրագրերի աջակցության ad hoc կոալիցիաներ ստեղծելու հարցերում[2]: Նույնիսկ ժողովրդավարական կառավարման սկզբունքներին վերաբերող մեթոդական ուղեցույցներում է շեշտադրվում ներկայացուցիչների՝ ինքնագովազդի գործառույթը, և ընդգծվում է, որ վերջիններիս հաջողությունը հնարավոր է սոսկ այդ գործառույթի իրացման պարագայում, քանի որ անձը չի կարող ճանաչված լինել, քանի դեռ չի գովազդում իրեն[3]:

Ժողովրդավարական հասարակական համակարգերի կարևորագույն թերություններից է դիտարկվում նաև, այսպես կոչված, «դատարկ տարածքի» սինդրոմը: Վերջինիս էությունը կայանում է նրանում, որ իշխանության կրողն ու աղբյուրը, այն է՝ ժողովուրդը, տվյալ պարագայում չանհատականացվող, վերացական երևույթ է՝ բաղկացած անընդհատ փոփոխվող մասաներից: Արդյունքում առաջանում է այսպես կոչված «դատարկ տարածք», որի համատեքստում էլ իրականացվում է իշխանությունը՝ ժողովրդի կողմից ընտրված կամ ինքնանշանակված անձանց կողմից, իսկ ժողովուրդն ինքն իրականում հեռացված է մնում իշխանությունից: Արդյունքում նման իշխանությունը անմիջապես զբաղեցվում է այնպիսի անհատներով, որոնք խաղում են հասարակական կարծիքի հետ կամ շահարկում են այն: Այդ հանգամանքն էլ իր հերթին հանգեցնում է պոպուլիստ քաղաքա-

---

[1] Տե՛ս Cunningham F. Theoris of Democracy (A Critical Introduction), 2002, London and New York, T J International Ltd, Padstow, Cornwall, էջ 17:

[2] Տե՛ս Walker Jack L. A Critique of the Elitist Theory of Democracy // The American Political Science Review, Vol. 60, No. 2 (Jun., 1966), էջ 291:

[3] Տե՛ս Concepts and Principles of Democratic Governance and Accountability. Edited by Mathias Kamp, 2011, էջ 18-19:

կան գործիչների դեմագոգիկ կառավարման կամ ժողովրդավարության դիմակով քողարկված բռնապետության[1]:

Ժողովրդավարության հաջորդ թերությունն այն է, որ վերջինիս պարագայում պետությունն անընդհատ հավասարակշռում է օխլոկրատիայի և դիկտատուրայի միջև: Ավելին, անձի դիկտատուրան տվյալ պարագայում փոխարինվում է մեծամասնության դիկտատուրայով, ինչը միանշանակ ավելի լավ չէ, եթե ոչ ավելի վատ հասարակական հարաբերությունների բնականոն ընթացքի տեսանկյունից[2]: Դրան գումարվում է այն, որ նույնիսկ ժամանակակից ժողովրդավարությունները չեն կարողանում զերծ մնալ պլուտոկրատիայից (հարստության իշխանությունից)[3]:

Ժողովրդավարական կառավարման համակարգերին բնորոշ կարևորագույն թերություններից է նաև վերջինիս իռացիոնալությունը, ինչի հիմքում ընկած է անիրազեկ բազմության կողմից իր շահերը ճիշտ ընկալելու անհնարինությունը[4]:

Հիշյալ համատեքստում հարկ է նկատի ունենալ, որ տվյալ պարագայում ուսումնասիրության հիմնական սուբյեկտը հենց անհատն է, քանզի երբ քննարկվում է խմբի «ռացիոնալության» հարցը, այն հնարավոր է դիտարկել սոսկ խմբի անդամների վարքագծի տեսանկյունից: Գրականության մեջ կարելի է հանդիպել այն տեսակետին, որ ռացիոնալ անհատը ևս եսասեր է: Ավելին, ընդգծվում է, որ քանզի ժողովրդի քաղաքական վարքագիծը նման է տնտեսական փոխհարաբերությունների մասնակիցների վարքագծին, ենթադրվում է, որ նրանք կոնկրետ որոշումներ կայացնելիս հաշվի են առ-

---

[1] Տե՛ս Cunningham F. Theoris of Democracy (A Critical Introduction), 2002, London and New York, T J International Ltd, Padstow, Cornwall, էջ 179:

[2] Կարևորագույն խնդիրը հիշյալ համատեքստում այն է, որ որևէ մեկը չի կարող երաշխավորել, որ հասարակության ընտրությունը ճիշտ է: Օրինակ՝ Հիտլերը իշխանության էր եկել ժողովրդավարական եղանակով՝ մեծամասնություն ստանալով Ռեյխսթագում (տե՛ս Галеев К. Монархия и республика. Достоинства и недостатки, http://schools.keldysh.ru/labmro/lib/projects/galeevk.htm):

[3] Տե՛ս Галеев К. Монархия и республика. Достоинства и недостатки, http://schools.keldysh.ru/labmro/lib/projects/galeevk.htm:

[4] Տե՛ս Cunningham F. Theoris of Democracy (A Critical Introduction), 2002, London and New York, T J International Ltd, Padstow, Cornwall, էջ 22:

նում միայն իրենց սեփական շահերը: Այդ առումով, օրինակ, ակնհայտ է, որ անհատները կոնկրետ իրի համար չեն վճարում առավել, քան անհրաժեշտ է՝ սոսկ արտադրողի կամ վաճառողի բարեկեցության շահերը նկատի ունենալով: Վերը շարադրվածը հաշվի առնելով՝ հիշյալ հեղինակների համար առանցքային է դառնում տնտեսական մոդելի տարածումը քաղաքական վարքագծի վրա, ինչի համատեքստում ակնհայտ է, որ երբ անհատն ընտրում է, պաշտոն է զբաղեցնում կամ իր պաշտոնական լիազորությունների շրջանակներում որոշակի քաղաքականություն է իրականացնում, ենթադրվում է, որ դա չի արվում՝ հանրային շահերից ելնելով: Ավելին, ակնհայտ է և այն, որ հնարավոր չէ երաշխավորել, որպեսզի անհատը միշտ հետևի ներդաշնակ հասարակական կյանքի համար անհրաժեշտ և փիլիսոփաների կողմից նախանշված բարոյական նորմերին: Այդ հանգամանքն իր հերթին առանցքային է դարձնում այն հարցը, որ համապատասխան նորմերն ու ինստիտուտները պետք է ձևավորվեն՝ նկատի ունենալով եսասեր վարքագծի առկայության անընդհատ հնարավորությունը և վերջինս այնպես ուղղորդելով, որ այդ վարքագիծը շահավետ, այլ ոչ վնասակար դառնա հասարակության անդամների և հասարակական հարաբերությունների բնականոն զարգացման համար: Տնտեսական հարաբերություններում հիշյալ արդյունքը որոշակի առումով երաշխավորվում է նաև այն պատճառով, որ դրանք կառուցվում են ինքնակարգավորվող ու ինքնակազմակերպվող վարքագծի հիման վրա:

Հիշյալ համատեքստում կարևորվում են նաև քաղաքական կուսակցությունների վարքագծի ընկալումն ու վերլուծությունը: Հարկ է նկատի ունենալ, որ կուսակցությունները բաղկացած են քաղաքական գործիչներից, ովքեր իշխանության են ձգտում ոչ թե նպաստավոր քաղաքականություն իրականացնելու, այլ «պաշտոն ունենալու հանգամանքից բխող շահ, հեղինակություն, իշխանություն ձեռք բերելու համար»: Այդ նպատակով էլ նրանք այլոց հետ միավորվում են քաղաքական կուսակցություններում՝ իշխանություն ձեռք բերելու համար պայքարելու նպատակով: Արդյունքում ակնհայտ է դառնում, որ ժողովրդավարական քաղաքական համակարգերում կուսակցությունները համարժեք են գործարարներին՝ տնտեսական հարաբերություններում: Հետևաբար կուսակցությունները ձևավորում և իրականացնում են այնպիսի քաղաքականություն, որը, նրանց կար-

ծիքով, կարող է առավել շատ ձայներ երաշխավորել, այնպես, ինչպես գործարարները արտադրում են այնպիսի արտադրանք, որը, նրանց կարծիքով, առավել շատ շահույթ կբերի: Բնականաբար, պետական իշխանությունը պետք է որոշակի սոցիալական գործառույթներ իրականացնի, իսկ իշխող կուսակցությունը բավարար թվով ընտրողների պետք է բավարարված պահի՝ վերընտրվելու հանգամանքը երաշխավորելու նպատակով: Այլ կերպ՝ քննարկվող «փոխանակման հարաբերություններում» քաղաքացիները պետք է որևէ բան ստանան իրենց ձայների դիմաց: Սակայն այս օգուտները ընտրվելու և իշխանությունը պահելու մոտիվացնող նպատակի սոսկ կողմնակի արդյունքն են, այնպես, ինչպես գնորդին համապատասխան որակի մեքենա տրամադրելն է մեքենա վաճառողների համար արդյունավետ վաճառք կազմակերպելու սոսկ կողմնակի արդյունք:

Այս ամենը գիտակցելով՝ կուսակցություններն իրենց գաղափարախոսությունը հրապարակում են գովազդներին բնորոշ ոճով: Քանզի կուսակցության նպատակն է ընդամենը ընտրվել, վերջիններիս առաջնորդները հոգ չեն տանում գաղափարախոսության ներքին արժեքի, նշանակության մասին, այլ ձևավորում են այնպիսի գաղափարախոսություն, որը, նրանց կարծիքով, կգրավի առավել մեծ թվով ընտրողների[1]:

Վերը շարադրվածը հաշվի առնելով՝ հանգում ենք այն եզրակացության, որ ժողովրդավարության թերությունները ու դրա հետևանքով հասարակական համակարգերում առաջացող ձևախեղումները գրեթե նույնանում են պետական ռեժիմի այլ ձևերի թերությունների և վերջիններիս համատեքստում առաջացող ձևախեղումների հետ: Օրինակ՝ որպես ոչ ժողովրդավարական քաղաքական ռեժիմի արտահայտություն դիտարկվող բացարձակ միապետության թերություններից են մեկ անձի կամքից ու որակներից ամբողջ պետության ճակատագրի կախվածությունը, գահաժառանգության հարցի շուրջ առաջացող կոնֆլիկտները, այն, որ ժողովրդի դժգոհությունը հաղթահարելու հիմնական միջոցը դառնում է իշխանության տապալու-

[1] Տե՛ս Cunningham F. Theoris of Democracy (A Critical Introduction), 2002, London and New York, T J International Ltd, Padstow, Cornwall, էջ 101-110:

մը, ինչը կարող է վերաճել քաղաքացիական պատերազմի և այլն[1]: Ակնհայտ է, որ հետևանքային տեսանկյունից քննարկվող թերությունները գրեթե նույնանում են ժողովրդավարության թերություններ-ի ու ժողովրդավարական հասարակական համակարգերի ձևախեղումների հետ: Ավելին, այդ հանգամանքը նկատի ունենալով՝ գրականության մեջ տեսակետ է արտահայտվում, որ իրականում ստացվում է այնպես, որ ժողովրդավարության գաղափարը, որն ամեն ինչ կարող է նշանակել, բացարձակ ոչինչ էլ չի նշանակում[2]:

Կարծում ենք, որ ժողովրդավարության գաղափարն անբովանդակ հասկացության կարելի է վերածել և պետական ռեժիմի այլ տարատեսակներին բնորոշ նույն խնդրահարույց իրավիճակներին կարելի է հանգել մի դեպքում՝ ժողովրդավարությունը սոսկ որպես իշխանությունը ժողովրդին պատկանելու հատկանիշով օժտված պետական ռեժիմ դիտարկելու պարագայում:

Հետևաբար գտնում ենք, որ ժողովրդավարության էության առնչությամբ առկա ընկալումներն ու դոկտրինալ մոտեցումներն ունեն վերաիմաստավորման անհրաժեշտություն: Ավելին, ժողովրդավարության էության պատշաճ ընկալման համար միայն վերը ներկայացված համընդհանուր ճանաչում գտած բնորոշման վկայակոչումը բավարար չէ, և հիշյալ համատեքստում անհրաժեշտ է հաշվի առնել մի քանի կարևոր հանգամանք ևս: Այդ առումով ելակետային նշանակություն ունի այն, որ մեր կարծիքով՝ ժողովրդին որպես իշխանության աղբյուր ճանաչելու մոտեցումն ինքնանպատակ չէ, և վերջինս որպես այդպիսին երբևէ չի կարող ընկալվել: Ավելին, կարծում ենք, որ այդ մոտեցումը որդեգրելու պատճառները բնական են և հիմնված են մարդու բնույթն ու հասարակության ձևավորման առանձնահատկությունները հաշվի առնելու հանգամանքի վրա: Այդ տեսանկյունից ակնհայտ է, որ ցանկացած հասարակական-քաղաքական կազմավորում էլ ձևավորվում է առաջին հերթին անհատի պահանջմունքները բավարարելու և մարդու՝ որպես տեսակի գոյությունը պահպանելու համար: Հետևաբար ակնհայտ է նաև, որ

---

[1] Տե՛ս Галеев К. Монархия и республика. Достоинства и недостатки, http://schools.keldysh.ru/labmro/lib/projects/galeevk.htm:

[2] Տե՛ս Concepts and Principles of Democratic Governance and Accountability. Edited by Mathias Kamp, 2011, էջ 10:

հիշյալ նպատակին հասնելու լավագույն միջոցը կարող է լինել մարդկանց, ժողովրդին իշխանության աղբյուր ճանաչելը:

Այդ հանգամանքն իր հերթին ենթադրում է, որ ժողովրդավարության դոկտրինն ինքնին պետք է կառուցված լինի այն տրամաբանությամբ, որ վերջինիս առանցքում մարդն է, ում համար երաշխավորված են ինքնարտահայտման ու ինքնադրսևորման հնարավորություններն ու անհատի արժևորման պահանջի իրացումը: Կարծում ենք, որ վերը նշված հանգամանքը ժողովրդավարության էությունն է, հիմնական իդեալը, նպատակը, վերջինիս ելակետային հատկանիշն ու տարբերակիչ առանձնահատկությունը հասարակության պետական-քաղաքական կառուցվածքի այլ ձևերից: Հետևաբար, ժողովրդավարությունն ինքնին ինքնանպատակ չէ, և վերջինիս արժեքը ոչ թե զուտ իշխանությունը ժողովրդին պատկանելու հանգամանքի մեջ է, այլ վերը նշված նպատակի փաստացի իրականացման:

Ամփոփելով վերը շարադրվածը՝ հանգում ենք այն եզրակացության, որ ժողովրդավարության առկայությունը պայմանավորված է նրանով, թե որքանով է գոյություն ունեցող իրականության շրջանակներում իրականացվել քննարկվող նպատակը: Դա իր հերթին ենթադրում է, որ պետական ռեժիմի հիշյալ ձևի առնչությամբ ներկայացվող բոլոր այլ հատկանիշները բխում են վերը նշված առանձնահատկությունից, ուղղված են հենց այդ նպատակի իրականացմանը, ինչը ենթադրում է, որ հասարակական կյանքի և դրա ընկալմանն առնչվող տարատեսակ զարգացումներով պայմանավորված՝ ժամանակի ընթացքում կարող են փոփոխվել:

Հիշյալ համատեքստում հարկ ենք համարում հավելել նաև, որ 2015 թ. խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրությունը, ի տարբերություն 2005 թ. խմբագրությամբ սահմանադրական կարգավորումների, համաձայն որոնց՝ **պետությունը** սահմանափակված էր մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք[1], մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով սահմանափակված լի-

[1] 2005 թ. նոյեմբերի 27-ի խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդված:

նելու պահանջը սահմանում է **հանրային իշխանության** համար[1]: Կարծում ենք, որ հիշյալ փոփոխությունն ունի կոնցեպտուալ բնույթ և առանցքային առումով վերափոխում է քննարկվող երևույթի էությունը: Դա ընդգծվում է առաջին հերթին այն տեսանկյունից, որ հիշյալ համատեքստում մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով սահմանափակված լինելու պահանջը տարածվում է նաև ժողովրդի իշխանության վրա՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ հանրային իշխանության գաղափարն ընդգրկում է ոչ միայն պետական, այլ նաև ժողովրդի իշխանությունը[2]: Հետևաբար, ժողովրդի իշխանությունն ու դրա իրականացումը ևս չեն կարող դիտարկվել որպես ինքնանպատակ և բոլոր դեպքերում սահմանափակված են մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով ու ազատություններով[3]:

Ամփոփելով վերը շարադրվածը՝ նշենք, որ մեր կարծիքով՝ ժողովրդավարության համար առանցքային հատկանիշն այն է, որ վերջինիս պարագայում իշխանության աղբյուրը ժողովուրդն է, իշխանությունն իրականացվում է ժողովրդի կողմից և ժողովրդի համար՝ հիմքում ունենալով մարդուն՝ որպես բարձրագույն արժեք, և նպատակ ունենալով անհատի համար երաշխավորել ինքնարտահայտ-

---

[1] 2015 թ. դեկտեմբերի 6-ի խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդված:

[2] Հանրային իշխանությունը բաղկացած է հետևյալ երեք կառուցվածքային տարրերից՝ ժողովրդի իշխանություն, պետական իշխանություն, տեղական ինքնակառավարման իշխանություն (տե՛ս Авакьян С., Публичная власть: конституционно-правовые аспекты // Вестник Тюменского государственного университета. N 2, 2009, էջ 6):

[3] Հիշյալ համատեքստում հետաքրքիր է Վրաստանի Հանրապետության օրինակը: Վերջինիս Սահմանադրության 7-րդ հոդվածը սահմանում է, որ **ժողովուրդը և պետությունը** սահմանափակված են մարդու և քաղաքացու՝ համընդհանուր ճանաչում ունեցող իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք (http://www.constcourt.ge/en/court/legislation/constitution.page):

ման ու ինքնադրսևորման հնարավորություններն ու վերջինիս արժևորման պահանջի իրացումը[1]:

Վերը շարադրվածի արդյունքում հանգում ենք նաև ստորև ներկայացվող մի քանի կարևոր եզրահանգումների.

Ակնհայտ է, որ ժողովրդաիշխանության համակարգին բնորոշ թերությունների արդյունքում առաջացող հասարակական համակարգերի ձևախեղումները հանգեցրել են այնպիսի իրավիճակի, երբ այն նպատակը, որի համար ստեղծվել է ժողովրդավարությունը՝ որպես գաղափար, իդեա, ևս ձևախեղվում է: Ավելին, այսպես կոչված ժողովրդաիշխանությանը բնորոշ ինստիտուտները շատ հաճախ սկսում են ծառայել նշված նպատակին հակառակ:

Հետևաբար հիմնական եզրահանգումը հիշյալ համատեքստում պետք է այն լինի, որ հասարակական հարաբերությունների կանոնակարգման նպատակով ստեղծվող տարատեսակ ինստիտուտները իրենց իրացման ընթացքում պետք է ծառայեն սոսկ այն նպատակներին, որի համար ստեղծվել են: Հակառակ պարագայում, անկախ տարատեսակ ձևական պահանջների պահպանման հանգամանքից, ձևախեղվում է հենց ինստիտուտի էությունը, ինչն իր հերթին անիմաստ է դարձնում վերջինիս գոյության անհրաժեշտությունը:

Հաջորդ կարևորագույն եզրահանգումը հիշյալ համատեքստում այն է, որ վերը նշված նպատակները կենսագործելու և թվարկված թերություններից խուսափելու համար անհրաժեշտ է համարժեք քաղաքական ու սահմանադրական մշակույթ: Հետևաբար, ժողովրդավարությանը բնորոշ հատկանիշների առկայությունը հնարավոր է երաշխավորել սոսկ մինչժողովրդավարական համարժեք քաղաքական ու սահմանադրական մշակույթի առկայության պայմաններում: Այլ կերպ՝ ժողովրդավարությունը պետությանն ու հա-

---

[1] Հիշյալ համատեքստում ուշադրության է արժանի առանձին հեղինակների կողմից արտահայտված այն տեսակետը, որ «բարոյական» տեսանկյունից ժողովրդավարության էությունը հասարակության յուրաքանչյուր կոնկրետ անդամի համար բոլոր սոցիալական հնարավորությունների զարգացման մեջ է, իսկ ժողովրդավարության «հիմնական չափանիշը» անհատներին հավասար արդյունավետ իրավունքի տրամադրումն է ապրել այնքան «ամբողջական», որքան նրանք կարող են ցանկանալ (տե՛ս Cunningham F. Theoris of Democracy (A Critical Introduction), 2002, London and New York, T J International Ltd, Padstow, Cornwall, էջ 149):

սարակությանն ի սկզբանե պատկանող բնութագրիչ չէ և կարող է ձեռք բերվել սոսկ հասարակական զարգացման որոշակի փուլում: Ավելին, ակնհայտ է, որ նույնիսկ հիշյալ նպատակի իրականացման և ժողովրդավարության առկայության պարագայում վերջինս պարբերաբար հանգելու է հասարակական համակարգերի վերը թվարկված ձևախեղումներին, արդյունքում՝ ժողովրդավարության՝ որպես պետության սահմանադրաիրավական բնութագրիչի բացակայության: Հետևաբար, կարծում ենք, որ ժողովրդավարական պետության կայացման գործընթացն անընդհատ շրջափուլ է՝ մինչժողովրդավարական հասարակական համակարգից անցում ժողովրդավարականին և հակառակը: Ընդ որում, ժողովրդավարական հասարակական համակարգին նախորդող և հաջորդող ամբողջ ժամանակահատվածում ընթանում է համարժեք սահմանադրական ու քաղաքական մշակույթի ձևավորման գործընթացը: Այդ է պատճառը, որ որոշ հեղինակների կարծիքով՝ ժողովրդավարությունն անհրաժեշտ է դիտարկել ոչ միայն որպես վիճակ, այլ նաև որպես գործընթաց, և այդ առումով «ժողովրդավարություն» և «ժողովրդավարացում» եզրույթներն անհրաժեշտ է ընկալել որպես հոմանիշներ[1]:

Հետևաբար հետաքրքրականը հիշյալ համատեքստում այն է, որ հենց պետական ռեժիմի այլ ձևերի ու դրանց բնորոշ երևույթների առկայությունն է դառնում միջանկյալ կառուցակարգ ժողովրդավարական հասարակական համակարգ և մշակույթ ձևավորելու համար: Ընդ որում, ներկայացված վերլուծությունից կարելի է եզրահանգել, որ դրանից խուսափելը, ըստ էության, անհնար է:

Վերը շարադրվածը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ ժողովրդավարության տեսությունն ինքնին ոչ այլ ինչ է, քան սոսկ հասարակական համակարգերի ներդաշնակ գոյության համար անհրաժեշտ առանցքային հանգամանքի, այն է՝ մարդու՝ որպես բարձրագույն արժեքի, անհատի համար ինքնարտահայտման ու ինքնադրսևորման հնարավորություններն ու վերջինիս արժևորման պահանջի իրացումը երաշխավորելու նպատակին ուղղված միջոց: Ընդ որում, ինչպես արդեն նշվեց, ժողովրդին որպես իշխանության աղբյուր ճանաչելու մոտեցումն ինքնանպատակ չէ, այդ մոտեցումը

[1] Տե՛ս Баранов Н., Исторический обзор развития демократии, http://nicbar.ru/theoria_democraty1.htm:

որդեգրելու պատճառները բնական են և հիմնված են մարդու բնույթն ու հասարակության ձևավորման առանձնահատկությունները հաշվի առնելու հանգամանքի վրա: Թեև արդեն ընդգծվեց այն հանգամանքը, որ ժողովրդաիշխանության հետևանքով առաջացող հասարակական համակարգերի ձևախեղումները գրեթե նույնանում են պետական ռեժիմի այլ ձևերին բնորոշ թերությունների հետ[1], սակայն միևնույն ժամանակ ակնհայտ է, որ ցանկացած հասարակական-քաղաքական կազմավորում էլ ձևավորվում է առաջին հերթին անհատի պահանջմունքները բավարարելու և մարդու՝ որպես տեսակի գոյությունը պահպանելու համար: Հետևաբար ակնհայտ է, որ հիշյալ նպատակին հասնելու լավագույն միջոցը անհատների համար կարող է լինել հենց իրենց՝ իշխանության աղբյուր ճանաչելը: Արդյունքում հանգում ենք այն հետևության, որ ժողովրդին իշխանության աղբյուր ճանաչելն ինքնանպատակ չէ, սոսկ մարդու անձնային և սոցիալական առանձնահատկությունների տեսանկյունից առավել ընդունելի միջոց է հասարակական համակարգերի առանցքային նպատակին հասնելու համար: Վերը շարադրվածի արդյունքում ակնհայտ է դառնում նաև, որ ***ժողովրդավարության առկայության մասին կարելի է խոսել սոսկ այն իրավիճակում, երբ յուրաքանչյուր կոնկրետ անհատ զգա, որ կոնկրետ հասարակական համակարգում մարդն է բարձրագույն արժեքը, և իր համար երաշխավոր-***

---

[1] Այդ առումով տեղին է հիշատակել Արիստոտելի այն տեսակետը, որ մեծամասնությունը կարող է ձևավորել լավ իշխողներ ոչ թե այն պատճառով, որ անհատապես ամեն սովորական անհատ իմաստուն է, այլ բազմաթիվ անհատների համադրված հմտությունների և գիտելիքների շնորհիվ, այլ կերպ՝ վերջինս առաջ է քաշում քանակական իմաստության գաղափարը: Հիշյալ համատեքստում հիշատակման է արժանի նաև Կոնդորսեի «ժյուրիի թեորեմը», համաձայն որի՝ եթե ենթադրենք, որ կա որևէ կոնկրետ որոշում, որն օբյեկտիվորեն լավագույնն է հասարակության համար, և հասարակության անդամներից յուրաքանչյուրն ունի վերջինս ընտրելու 50 տոկոսից ավելի հնարավորություն, ապա որքան մեծ է կոնկրետ տարբերակի համար տրված ձայների մեծամասնությունը, այնքան առավել հավանական է, որ դա լավագույն որոշումն է, որի համար կարելի էր քվեարկել (տե՛ս Cunningham F. Theories of Democracy (A Critical Introduction), 2002, London and New York, T J International Ltd, Padstow, Cornwall, էջ 154):

ված են ինքնարտահայտման ու ինքնադրսևորման հնարավորություններն ու իր՝ որպես անհատի արժևորման պահանջի իրացումը:

Ավելին, իշխանությունը ժողովրդին հանձնելը կարող է ծառայել հասարակական համակարգերի ներկայացված նպատակին սոսկ սահմանադրական ու քաղաքական մշակույթի համարժեք մակարդակի առկայության դեպքում և որոշակի առումով հենց այդպիսի մշակույթի առկայության արդյունք է:

Հավելենք նաև, որ սահմանադրական ու քաղաքական հիշատակված մշակույթի առկայությունը հնարավոր է սոսկ մի դեպքում, երբ ինչպես անհատների անհատական վարքագծի, այնպես էլ իշխանության ու քաղաքական գործիչների քաղաքական վարքագծի հիմքում ընկած լինեն «ողջամիտ ինքնասահմանափակման» սկզբունքը, այն տրամաբանությունը, որ մարդը պետք է լինի բարձրագույն արժեք, ում համար պետք է երաշխավորված լինեն ինքնարտահայտման ու ինքնադրսևորման հնարավորություններն ու անհատի արժեվորման պահանջի իրացումը, հետևաբար, յուրաքանչյուրի վարքագիծը պետք է սահմանափակված լինի հենց այդ հանգամանքով: «Ողջամիտ ինքնասահմանափակման» սկզբունքի էությունը հիշյալ համատեքստում կայանում է նրանում, որ իշխանության կրողն ինքն առաջին հերթին պետք է իրեն սահմանափակի քննարկվող հանգամանքներով, անհատն ինքը պետք է գիտակցի, որ թեև ինքը բարձրագույն արժեք է, իր համար պետք է երաշխավորված լինեն ինքնարտահայտման ու ինքնադրսևորման հնարավորություններն ու իր արժևորման պահանջի իրացումը, հանրային իշխանության այլ կրողներն էլ պետք է սահմանափակված լինեն իր հիմնական իրավունքներով և ազատություններով, տվյալ պարագայում առանցքային է այն, որ միևնույն ժամանակ նույնը բնորոշ է նաև այլ անհատներին, հանրային իշխանության այլ կրողներին: Հետևաբար շարադրված հանգամանքների իրացումն ու դրանով պայմանավորված՝ համարժեք սահմանադրական և քաղաքական մշակույթի առկայությունը հնարավոր են առաջին հերթին յուրաքանչյուրի կողմից նշված հանգամանքների ընկալման, հարգման և դրանցով փաստացի ինքնասահամանափակված լինելու իրավիճակում:

СТАБИЛЬНАЯ ДЕМОКРАТИЯ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОЙ КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОЙ МЫСЛИ

Анаит Манасян
Проректор Академии юстиции по научной работе,
доцент кафедры конституционного права ЕГУ,
кандидат юридических наук

В статье анализируется идея демократии. Нами сделан вывод, что для восприятия этого понятия должным образом недостаточно лишь изучить особенности осуществления власти народом и для народа, и Доктрины демократии нуждаются в переосмыслении. Мы считаем, что стержневым в данном контексте должно быть то, что демократия – это форма правления, в условиях которой источником власти является народ, власть осуществляется народом и для народа, имея в основе человека как высшую ценность, ставя целью гарантию для личности возможности самовыражения и самореализации. Более того, автор приходит к заключению, что власть народа не является безграничной и должна ограничиваться основными правами и свободами человека и гражданина.

STABLE DEMOCRACY IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY CONSTITUTIONAL-LEGAL THOUGHT

Anahit Manasyan
Vice-Rector of the Academy of Justice for Scientific Affairs,
Associate Professor at the YSU Chair of Constitutional Law,
Candidate of Legal Scences

Author analyzes the idea of democracy. She draws a conclusion that for the proper perception of this notion just the feature of implementation of power by the people and for the people is not enough, and the doctrines of democracy need to be rethought. According to the author the key point here should be the fact that democracy is a form of governance within the frames of which people are the source of power, power is implemented by the people and for the people, having in the basis the human being as the highest value and being guided by the aim of guaranteeing for the latter possibilities for self-expression and self-realization. Moreover, author concludes that the power of people is not an unlimited one and should be limited by fundamental human and citizen's rights and freedoms.

Բանալի բառեր - ժողովրդավարություն, կայուն ժողովրդավարություն, ժողովրդի իշխանություն, մարդը որպես բարձրագույն արժեք, մարդու և քաղաքացու իրավունքներ և ազատություններ
Ключевые слова: демократия, стабильная демократия, власть народа, человек как высшая ценность, права и свободы человека и гражданина
Keywords: democracy, stable democracy, power of people, human being as the highest value, human and citizen's rights and freedoms